

Vejledning til grundfaget læring, kommunikation og samarbejde

Indledning

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i grundfagene, findes i uddannelsesloven og de tilhørende bekendtgørelser, herunder fagbilag.

Denne vejledning beskriver rammer for og anvisninger på, hvorledes de bindende bestemmelser kan opfyldes. Eksempler og forslag i vejledningen er tænkt som inspiration for undervisningen og er således ikke udtømmende.

For yderligere inspiration kan henvises til fagets Råd og vink på <http://pub.uvm.dk/2006/eudlaering/> og til www.eudtube.dk, som rummer mulighed for at downloade inspirationsmateriale og for at uploade eget materiale. På eudtube.dk's forside er desuden link til fagsiden for læring, kommunikation og samarbejde, der blandt andet indeholder faglig inspiration, fagbilag og kontaktoplysninger.

Vejledningen skal udfolde og præcisere fagets rolle i erhvervsuddannelserne, herunder bidrage til

- at synliggøre den faglige progression mellem niveauerne,
- at bringe faget i samspil med de øvrige elementer i den valgte uddannelse og
- at tydeliggøre fagets rolle i forhold til uddannelsernes kompetencemål.

Fagets mål er beskrevet som kompetencemål. Kompetence forstås her, som den evne en elev har til, på baggrund af faglig indsigt, at handle hensigtsmæssigt i en given situation. Derved bliver det elevernes handlinger, der afdækker i hvilken grad, eleverne besidder de enkelte kompetencer, og dermed også elevernes handlinger, som giver grundlag for bedømmelse af eleverne.

Tilrettelæggelsen af undervisningen og valg af indhold skal tilgodese elevernes forudsætninger og valg af uddannelse. Fagets udmøntning kan variere fra elev til elev såvel som fra skole til skole. Skolen beskriver i den lokale undervisningsplan, hvordan faget gennemføres i den enkelte uddannelse.

Fagets formål og relevans for EUD

Faget er opstået på grundlag af den udvikling, som erhvervslivet, og derfor også erhvervsuddannelserne, har gennemgået de senere år. En stadig større fokusering på elevernes bredere kompetencer, deres evne til aktivt at kunne tage ansvar for arbejds- og læreprocesser, samt erkendelse af behovet for livslang kompetenceudvikling bevirker, at eleverne har brug for at blive bevidste omkring deres lærings- og udviklingspotentiale.

I uddannelsessammenhænge er det at lære det centrale, ligesom det også har afgørende betydning i arbejdslivet. Læreprocesser vil ofte foregå i forskellige samarbejdssituationer. Gruppe- og teamdannelse som organisationsform findes i både skole og erhvervsliv. Gruppens eller teamets succes vil bl.a. afhænge af den kommunikation som finder sted, og evnen til at kunne kommunikere omkring et fagligt indhold samt viden om egen rolle i kommunikationsprocessen er vigtigt for et samarbejde.

Erkendelsen af at der i uddannelserne, ud over udviklingen af de faglige kompetencer, vil være et øget behov for udvikling af personlige og almene kompetencer, gør udviklingen af disse til noget som uddannelserne må beskæftige sig med. Kompetencer som evne til at lære nyt, omstillingsevne, samarbejdsevne, kommunikative færdigheder og analytiske evner vil være generelle kompetencer som eleverne kan anvende både i skole- og virksomhedsregi.

Det er netop formålet med faget at sikre eleverne mulighed for at arbejde bevidst med arbejdsprocesser så deres viden om og færdigheder i at lære, samarbejde og kommunikere udvikles. Dermed giver faget mulighed for at arbejde bevidst og målrettet med elevernes læreprocesser, og på den måde støtte op omkring arbejdsformer, som fokuserer på elevernes egne aktive tilegnelsesprocesser. Det betyder, at der må arbejdes med både videntilegnelse og udvikling af færdigheder til forøgelse af elevernes handlemuligheder, - også set i forhold til et livslangt uddannelsesperspektiv.

Mål

Undervisning i faget kan gennemføres med modul 1, 2 eller 3.

Målene for de forskellige moduler er opbygget på den måde, at perspektivet går fra det nære til det fjerne. Dermed har faget en progression igennem niveauerne, men modulerne kan vælges frit og er ikke betinget af et foregående modul. Hensigten med faget, og de kompetencer som eleverne skal erhverve sig, er det afgørende.

Progression

Modul 1 har fokus på elevens egen rolle i lære- og arbejdsprocesser.

Modul 2 har et større perspektiv, og forholder sig mere til komplekse lære- og arbejdsprocesser.

Modul 3 beskæftiger sig tillige lære- og arbejdsprocesser, som har et kollektivt fokus.

Progressionen i den daglige undervisning kan opbygges med udgangspunkt i fagets indhold og i de arbejdsformer, som eleverne skal kunne beherske i en stadig mere bevidst og professionel form. Fagets indhold kan fastlægges fra det simple til det mere komplekse, hvor der i starten fokuseres på forholdsvis enkle situationer som f.eks. elevens rolle i forhold til pædagogiske arbejdsformer, og senere med uddybende forklaringer på læreprocesser i forhold hertil. Progression kan også skabes gennem anvendelse af forskellige arbejdsformer, hvor der løbende kan stilles krav om mere selvstændige former, hvor eleverne gradvis får større og større ansvar for arbejdet.

Rammer for valg af indhold

Læring, samarbejde og kommunikation vægter både teori og praksis, og er derfor både et vidensfag og et færdighedsfag. Teori og praksis indgår således i en vekselvirkning, hvilket fordrer en arbejdsform, der inddrager såvel teori som praksis. Derfor vil fagets mål bedst kunne opfyldes ved, at undervisningen kobles meget tæt til den konkrete didaktiske praksis, hvor der udvælges ideelle arbejdsituationer, der kan styrkes gennem analyse og bevidstgørelse af de processer, der hindrer eller styrker samarbejds- og læreprocesserne.

Det kan eksempelvis være gennem arbejde med forskellige pædagogiske arbejdsmønstre som projektarbejde eller opgaveløsning, hvor eleverne tilegner sig viden om deres roller og de faktorer, der påvirker disse, og en efterfølgende konkret afprøvning heraf. Skal eleverne arbejde med eksempelvis projektarbejdsformen, må eleverne vide, hvad den arbejdsform går ud på, og hvilke forventninger og krav der er til deres indsats heri, og hvilke barrierer der kan være for et succesfuldt arbejde, så de med den baggrund bedre kan håndtere arbejdsprocessen.

Formålet angiver, at faget sigter på såvel viden, færdigheder som handlemuligheder i lære- og samarbejdsprocesser. Fokus er på forhold, der vedrører læreprocessen, og den rolle samarbejde og kommunikation spiller i forhold hertil. Læreprocessen er med andre ord i centrum. Nogle forhold er mere direkte knyttet til processerne end andre. Det betyder, at også emner der ikke umiddelbart indgår direkte i lærings-, samarbejds- og kommunikationsteorier, kan inddrages i undervisningen i mindre omfang. Det gælder f.eks. kulturel baggrund, sociale vilkår og ungdomskultur.

Fagets indhold er opbygget af tre temaer omhandlende læring, samarbejde og kommunikation. Der skal i faget arbejdes med alle 3 temaer, og det konkrete indhold udvælges lokalt i forhold til den didaktiske praksis. I det følgende beskrives de enkelte temaer, og der angives mulige delemner, der kan arbejdes med i undervisningen.

Tema 1. Læring

Læreprocessen er gennemgående i fokus i hele faget. Dybest set handler det om at kunne forbedre elevernes læreprocesser. I dagens videnssamfund har man som samfundsborgere i høj grad brug for løbende at lære og opnå ny erkendelse for at kunne leve op til de krav, der stilles til én både som borger og som medarbejder på arbejdsmarkedet.

Mennesket indgår i en livslang læreproces, og den viden som erhverves i skolen og gennem uddannelse, er ikke tilstrækkelig at besidde for et menneske gennem resten af livet. Derfor er det vigtigt, at eleverne i uddannelserne bevidst kan fokusere på deres arbejds- og læreprocesser, og der igennem forbedre resultaterne af deres læring - både i arbejdsmæssige og i mere generelle sammenhænge.

I faget er der mulighed for at udfolde og konkretisere det læringssyn, som præger uddannelserne. Eleverne skal i starten beskæftige sig med læringsbegrebet set i forhold til deres egen rolle i undervisningen, og derved tilegne sig viden omkring forhold som påvirker læringen, både positivt og negativt. Senere kan læringsbegrebet udvides til også f.eks. at omfatte kollektive læreprocesser.

Der kan i tilknytningen til elevernes konkrete praksis arbejdes med en række delemner, eksempelvis som angivet nedenfor.

Hvad fremmer læring? Hvad hæmmer læring?

- psykologiske barrierer for læring og elevernes opfattelse af deres egen rolle i undervisningen
- nye læringsbegreber og hvad det medfører for den ændrede elev- og lærerrolle

Pædagogiske arbejdsmønstre og lærer/elevroller.

- pædagogiske arbejdsmønstre som angiver forskellige lærer- og elevroller, og elevernes bevidstgørelse heraf
- elevernes aktive læringsarbejde og ansvar herfor
- at kunne målformulere, beslutte, planlægge og gennemføre
- begrebet ”Ansvar for egen læring” kan gøres aktivt for eleverne via undervisningens planlægning, organisering og gennemførelse, og drøftelse af de forhold, der er afgørende for, at eleven kan tage ansvaret for sin egen læring.

Evaluering af læreprocesser og opstilling af mål i forhold hertil.

- former for selvevalueringer
- den løbende evaluering som primært sigter mod processen og justeringer i forhold hertil, f.eks. i forhold til arbejdsform, arbejdsindsats, indhold og revision af mål for elevens undervisning
- vurdering af læringsresultatet

Læringsrum.

- arbejde med elevernes læring i forhold til forskellige typer af læringsrum og de roller og processer der her udfoldes

Forskellige måder at lære på.

- de mange intelligenser og læringsstile

Portfolio og refleksion.

- refleksion til fremme af læreprocessen
- portfoliomethoden som dokumentations- og evalueringsredskab

Kollektive læreprocesser.

- læring i virksomheder
- praksislæring

Formel og ikke-formel læring.

- læring i uddannelsessystemet, i virksomheden og i fritiden

Tema 2 Samarbejde

Organiseret samarbejde med andre er ofte udgangspunkt for arbejds- og læreprocesser. Samarbejde kan, når det er velfungerende, styrke læringen og arbejdsresultatet, men kan modsat, hvis det ikke fungerer, forhindre læring og give ringe udbytte. Samarbejdssituationer er komplekse og vanskelige at gennemskue. Det kan være skjulte forhold, som enten fordrer eller hindrer samarbejdet. Alligevel er det muligt at arbejde med at gøre et samarbejde mere gennemsigtigt og herudfra konstruktivt anvende analyse og redskaber til udvikling heraf, for på denne måde at styrke samarbejdets resultater.

I undervisningen vil det være relevant at foretage en analyse af de komplekse sammenhænge, hvor både objektive og subjektive forhold spiller ind. Der vil her være mange forskellige forhold man kan interessere sig for, men ikke alle forhold betyder lige meget i enhver situation, og nogle betyder måske slet ingenting. Det er opgaven via vurdering af sammenhængene at skabe et dækkende billede af, hvilke betydende faktorer, der indgår i en given samarbejdssituation.

Et centralt fokuspunkt i undervisningen vil være samarbejde i grupper, men eleven vil indgå i en lang række forskellige samarbejdssammenhænge både i skolen og i virksomheden, og der vil være mulighed for at arbejde med en række af disse forskellige samarbejdssituationer.

Der kan i tilknytningen til elevernes konkrete praksis arbejdes med en række forskellige del-emner, eksempelvis som angivet nedenfor.

Grupper

- grupper og team – hvad er forskellen? - Roller i grupper, gruppesammensætninger og gruppekulturer

Refleksion i samarbejdet

- refleksion over samarbejdet og over egen deltagelse, og metoder hertil

Konflikter

- baggrund for konflikter, herunder begreber som misundelse, karaktertræk og ærlighed
- konflikthåndtering og værktøjer til konfliktløsning
- arbejde med at skabe fælles mentale billeder for derved at minimere risikoen for konflikter
- regler og normer

Feedback

- feedback, der gives som led i den faglige og personlige udvikling
- feedback, der har det formål, at komme af med en følelse i forhold til et andet menneske
- aktiv lytning, konstruktiv kritik samt det at modtage feedback

Organisatorisk læring

- organisatorisk læring i virksomheder, evt. ud fra konkrete cases fra elevernes praktikvirksomheder
- medarbejderindflydelse

Virtuelt samarbejde

- Nye samarbejdsmuligheder i forbindelse med det virtuelle rum, muligheder og problematikker

Tema 3: Kommunikation

Det tredje tema i faget handler om kommunikation som en uundgåelig del af ethvert samarbejde. Kommunikation skal her forstås bredt som både verbal og nonverbal kommunikation. Da samarbejde uden kommunikation er en umulighed, må eleverne blive bevidste om, hvordan man udsender signaler og tolker de signaler, som man modtager. Derfor er det vigtigt i undervisningen at arbejde med, hvordan man håndterer den kommunikation, der opstår i samarbejdssituationer.

Begrebet kommunikation dækker over mange ting. Der findes utallige måder at viderebringe sine budskaber på, og derfor er det vigtigt at kunne genkende og bruge den rette kommunikationsform i forskellige kommunikationssituationer. Det betyder, at der i faget kan inddrages en lang række delemner omkring forskellige kommunikationsformer med betydning for samarbejde og læring. Eksempelvis som nedenfor.

Kommunikationsprocessen

- grundlæggende viden omkring kommunikationsprocessen - afsender, medium og modtager
- hvordan trænger man igennem med et budskab?

Kommunikationsforstyrrelse

- hvordan tages der højde for nogle af de barrierer, der vil være for at budskabet når modtageren?
- kommunikation mellem f.eks. elev-elev, elev-lærer, elev-virksomhed

Mundtlig og skriftlig kommunikation.

- muligheder og problematikker i de to kommunikationsformer
- præsentationsteknikker

Verbal – nonverbal kommunikation

- hvad betyder kropsholdning, gestik, påklædning, ansigtsudtryk, bevægelsesmønster og tonefald for kommunikationen?
- Transaktionsanalyse og assertive færdigheder

Kommunikationsmidler

- Valg af relevant medie til den aktuelle kommunikation, herunder valg af medie som f.eks. dialog, telefoni, kommunikation via web-kamera eller skriftlig via papir, computer eller SMS.

Aktiv lytning

- Hvad er aktiv lytning og hvordan kan man forbedre sin aktive lytning?

Argumentation og dialog

- Dialog som åben kommunikationsform - hvad er forskellen på diskussion og dialog?
- Argumentation - hvordan skelner man mellem argument og påstand? Hvad skal være gældende, for at et argument kan accepteres?

Dokumentation

Der er i faget ikke krav om specifik dokumentation, men dokumentation for elevernes refleksion over sit og gruppens arbejde vil være et nødvendigt udgangspunkt for at kunne drøfte dette med eleverne. Dermed kan dokumentation være udgangspunkt for evalueringssamtaler omkring arbejdsprocesserne. Et sådant dokumentationskrav kan være indbygget i de krav, der ellers stilles til eleven.

Bedømmelse

Løbende og afsluttende bedømmelse

Den løbende bedømmelse i faget har til formål at vejlede eleverne omkring standpunkt og udbytte af undervisningen.

Det er vigtigt, at al bedømmelse bliver systematiseret, så bedømmelseskriterierne er tydelige for eleverne. Det giver dem mulighed for at vurdere deres kunnen i forhold til de krav, der stilles til dem.

Det er afgørende for faget, at der bliver lagt vægt på den løbende evaluering af eleven i forhold til fagets mål. Ved den løbende evaluering er formålet at vejlede eleverne i forhold til deres læring og udvikling, og det er netop refleksionen over egen indsats, som skal skabe ny erkendelse hos eleven. En sådan evaluering kan tage udgangspunkt i elevens dokumentation og danne udgangspunkt for dialog med eleven/gruppen omkring proces og udbytte.

Faget bedømmes med bestået/ikke bestået.

Prøve

Der er ikke prøve i faget.